

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dra Błażeja Osowskiego w postępowaniu habilitacyjnym

1. Sylwetka Habilitanta

Pan dr Błażej Osowski jest podwójnym absolwentem Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej. W roku 2008 uzyskał tytuł magistra filologii polskiej w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy *Reprezentacja tekstowa przymiotnika gwarowego (na podstawie Tekstów gwarowych ze Środkowej Wielkopolski Zenona Sobierajskiego)*. Promotorem pracy był prof. dr hab. Jerzy Sierociuk. Trzy lata później, w roku 2011, uzyskał tytuł magistra filologii (ze specjalnością filologia słowiańska i polska) na podstawie pracy *Współczesne próby tworzenia literackiego języka morawskiego. Stan i perspektywy*. Promotorem tej pracy był prof. dr hab. Mieczysław Balowski. W roku 2012 na tym samym Wydziale uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa na podstawie rozprawy doktorskiej *Przymiotnik w języku mieszkańców północno-wschodniej i południowo-zachodniej Wielkopolski. Studium leksykalno-słotwórcze*. Jej promotorem był prof. dr hab. Jerzy Sierociuk. Praca ta została opublikowana drukiem w roku 2018 pod zmodyfikowanym tytułem *Kategoria przymiotnika w języku mieszkańców północno-wschodniej i południowo-zachodniej Wielkopolski. Studium leksykalno-słotwórcze*.

Dr B. Osowski, jeszcze jako student, został zatrudniony w Pracowni Dialektologicznej Instytutu Filologii Polskiej UAM na stanowisku technika, a w roku 2009 na stanowisku starszego technika. Od roku 2014 jest adiunktem na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej UAM.

2. Ocena książki *Wariantywność leksykalno-semantyczna języka wielkopolskich inwentarzy z drugiej połowy XVIII wieku. Studia z dialektologii historycznej, wskazanej jako „osiągnięcie naukowe”, będące podstawą nadania stopnia doktora habilitowanego*

Najważniejsze osiągnięcie w dotychczasowym dorobku naukowym dra B. Osowskiego jest niewątpliwie opracowaniem ważnym i cennym z różnych punktów widzenia. Wpisuje się ono w tradycję badań historycznojęzykowych, w których ośrodek poznański ma poważne osiągnięcia. Praca składa się ze Wstępu oraz dwóch części głównych: teoretycznej, zawierającej 5 rozdziałów i części analitycznej, zawierającej 7 rozdziałów. Całość uzupełniają: Zakończenie, Bibliografia (37 stron!), Spis tabel, Spis wykresów i Spis map. Cała rozprawa liczy 238 stron tekstu. Bardzo istotnym dodatkiem jest płyta z 50 mapami.

Już w tytule zaznaczono, że podstawą materiałową rozprawy są wielkopolskie inwentarze dóbr szlacheckich z 2 połowy XVIII wieku. To teksty w miarę jednorodne – nie literackie, lecz bliskie językowi potocznemu, regionalnemu. To bardzo ważny ich aspekt, gdyż można zakładać, że będą obfitowały w regionalizmy, czyli formy nieogólnopolskie, ale akceptowalne przez osoby wykształcone. Inwentarze są zbliżone swoim charakterem np. do ksiąg cechowych czy testamentów. Zawierają słownictwo, które w tekstach literackich mogło się pojawić sporadycznie. Z tej też racji teksty te notują bezcenne leksemy, stanowiące dopełnienie słownictwa epoki. Z tego względu sięgnięcie przez Autora po teksty inwentarzy zasługuje na uznanie.

Z badanych tekstów Autor wyekscerpował 206 wariantów leksykalnych w zakresie 50 „zagadnień”, odpowiadających klasycznym tytułom map w atlasach gwarowych. Wyniki opracowań tych zagadnień zostały przedstawione przy zastosowaniu geografii i kartografii lingwistycznej. Geografia lingwistyczna jest ważna i przydatna w określaniu regionalnych zasięgów leksemów. W słownikach ogólnych owo określanie bywa bardzo nieprecyzyjne i niekonsekwentne. Te same leksemy w niektórych słownikach opatrywane są np. kwalifikatorem *reg.*, w innych *reg.* z podaniem regionu, zaś jeszcze w innych – takie leksemy nie mają żadnego kwalifikatora. Przykładowo w SJPDor: pod hasłem **gbur** ‘chłop, zwłaszcza chłop zamożny’ (omawianym też przez dra B. Osowskiego) znajdujemy informację: *daw. dziś gw. pln.*

Rozprawa dra B. Osowskiego to nie tylko udokumentowanie XVIII-wiecznych regionalizmów wielkopolskich. Omawiana praca to też, a dla recenzenta – przede wszystkim, dyskusja nad wieloma problemami teoretycznymi, zwłaszcza z zakresu geografii lingwistycznej. Problemy, z jakimi przyszło się zmierzyć Autorowi, nie są łatwe, ponieważ sama materia jest złożona, co przy dążności do uogólnień nie ma rozstrzygnięć nie budzących

żadnych wątpliwości. Nie dziwią więc szczegółowe omówienia pojęć teoretycznych, często sprowadzające się do referowania stanowisk innych badaczy.

Problemem podstawowym dla konstrukcji rozprawy i formułowania konkluzji jest pojęcie *wariantu językowego*, a w tym przypadku *wariantu leksykalnego*. Autor skupia się na analizie wariantowości leksykalnej, w mniejszym zaś stopniu – semantycznej, przyjmując w tej kwestii stanowisko A. Heinza, dla którego synonimami są w istocie wyrazy bliskoznaczne, a nie synonimy całkowite. Nie jest to rozwiązanie pozbawione kontrowersyjnych i arbitralnych rozstrzygnięć, o czym Autor rozprawy sam mógł się przekonać. Trzeba jednak przyznać, że Autor wykazał tu dojrzałość naukową. Analizowane leksemy grupuje zazwyczaj wokół znaczenia, a nie wokół leksemu podstawowego. Jest przy tym świadomy, że objawiająca się wariantowość systemowa, wewnątrztekstowa, międzytekstowa a nawet idiolektałna jest trudna, wręcz niemożliwa do opisanego wobec skąpego ilościowo materiału i częstego braku kontekstów diagnostycznych. Przyjęte stanowisko A. Heinza w kwestii wariantu pozwoliło Autorowi zastosować onomazjologiczne kryterium do porządkowania materiału. Stąd tytuły poszczególnych zagadnień, np. ‘bogaty gospodarz’, ‘wóz’, ‘nawóz zwierzęcy’, ‘niebieski’ itd. W wypadku niektórych tytułów można mieć wątpliwości co do ich trafności. Przykładem może tu być punkt 28. (s. 137), zatytułowany ‘kosić’. Zapewne trafniejsze byłoby sformułowanie ‘ściąć zboże lub trawę’, podawane zresztą przez samego Autora. Przemawia za tym względ etnograficzny i chronologiczny narzędzi do ścinania zboża i trawy (kosa i sierp), a co za tym idzie określeń ‘kosić’ i ‘żąć’. Sierp jest narzędziem starszym od kosa i sierpem się żnie. Podaję ten przykład nie dla wytykania błędów Autorowi, ale dla pokazania obiektywnych trudności w poszukiwaniu onomazjologicznych formuł w porządkowaniu materiału leksykalnego.

Z uznaniem należy się odnieść do prezentowania przez Autora materiału leksykalnego. Omawiane 50 zagadnień mają czytelną i powtarzalną strukturę i większość z nich kończą tabele z rozkładem ilościowym poszczególnych wariantów leksykalnych. Ta przejrzystość bardzo ułatwia lekturę. Bardzo cenne i zasługujące na uznanie są dołączone na płycie mapy pokazujące rozmieszczenie w terenie poszczególnych wariantów leksykalnych, realizujących dane znaczenie. Mapy wykonano bardzo starannie i rzetelnie. To bardzo dobry przykład połączenia opisu leksykograficznego z jego kartograficzną prezentacją. Chciałoby się widzieć stosowanie takiej metody w regionalnych i ogólnopolskich słownikach gwarowych.

Podsumowując, stwierdzam, że rozprawa Dra Błażeja Osowskiego, będąca głównym punktem w postępowaniu habilitacyjnym, zasługuje na wysoką ocenę. Stanowi istotny wkład w rozwój wiedzy na temat regionalnego zróżnicowania polszczyzny historycznej, jest też

istotnym wkładem w metodologię badań problematyki językoznawczej z tego zakresu. Została opracowana przy zastosowaniu przemyślanego i konsekwentnie stosowanego warsztatu naukowego. Świadczy to o właściwym przygotowaniu Kandydata do samodzielnej pracy naukowej.

3. Ocena pozostałej aktywności naukowej

Przedhabilitacyjny dorobek naukowy dra Błażeja Osowskiego można najkrócej ocenić jako znaczący i wieloaspektowy. Na początku należy wskazać, że oprócz rozprawy habilitacyjnej jest On autorem 37 publikacji, w tym 3 książek. W Jego dorobku naukowym można wskazać kilka nurtów, odnoszących się do języka polskiego i polskich gwar w aspekcie historycznym, jak i współczesnym. Można tu wskazać:

- **nurt historycznojęzykowy** z mocnym nachyleniem w stronę dialektologii historycznej. W ramach tego nurtu sytuuje się rozprawa habilitacyjna, będąca ukoronowaniem Jego zainteresowań wielkopolską polszczyzną regionalną, ale też seria cennych artykułów leksykalnych i słowotwórczych, dotyczących polszczyzny w wiekach XVIII i XIX, m.in.: *Nazwy istot niedorosłych w osiemnastowiecznych inwentarzach z Wielkopolski, ze szczególnym uwzględnieniem formacji -ę i -ak* (2015), *Czeladź dworska i ludzie służący. Nazwy osób związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa w XVIII-wiecznych inwentarzach z Wielkopolski* (2016), *Leksyka wielkopolska w perspektywie historycznej. 'Podwórze' i 'gospoda' oraz ich warianty leksykalne* (2014).

- **nurt dialektologii synchronicznej**. W tym zakresie dr B. Osowski ma liczne i znaczące osiągnięcia. Jego związek z dialektologią zaczął się od momentu zatrudnienia w Pracowni Dialektologicznej Instytutu Filologii Polskiej UAM, kierowanej obecnie przez prof. dra hab. Jerzego Sierociuka. W Pracowni tej dr B. Osowski zdobywał nie tylko wiedzę teoretyczną, ale też kształcił praktyczne umiejętności pracy dialektologa w terenie, poznawał realia wiejskie. Stał się przez to dialektologiem o cechach nader pożądanym w tym zawodzie, tj. dialektologiem „terenowym”. Spośród Jego najbardziej znaczących osiągnięć z zakresu dialektologii synchronicznej należy wskazać: książkę *Kategoria przymiotnika w języku mieszkańców półnono-wschodniej i południowo-zachodniej Wielkopolski. Studium leksykalno-słowotwórcze* (2018) i dwa słowniki gwarowe z powiatu kolskiego: *Gospodarz. Słownik języka mieszkańców powiatu kolskiego* (2018) i *Gospodyni. Słownik języka mieszkańców powiatu kolskiego* (2018). Składają się one na serię prac leksykograficznych pt. Wielkopolskie Słowniki Regionalne, autorstwa trzech osób: J. Sierociuka, B. Osowskiego i Justyny Kobus. Słowniki dra B. Osowskiego to słowniki małe, zawierające ok. 1500 haseł,

nie mające gruntownego wstępu teoretycznego, ale są to dopiero formy rekonesansu leksykograficznego na terenie dialektu wielkopolskiego. Na razie opracowywane są małe słowniki regionalne we współpracy z młodzieżą szkolną. Ich niezaprzeczalną zaletą jest nadawanie im charakteru regionalnego, etnolingwistycznego m.in. poprzez zwiększenie ilości i długości cytatów, czy też wzbogacanie ich ilustracjami.

W nurcie prac dialektologicznych dra B. Osowskiego, oprócz prac słownikowych sytuują się też inne prace materiałowe i teoretyczne, w których omawia aktualny stan i tendencje rozwojowe współczesnych gwar, albo – jak przyjmuje dr B. Osowski – języka mieszkańców wsi. Poza licznymi artykułami z tego nurtu dr B. Osowski jest autorem wartościowego studium poświęconego słowotwórstwu przymiotników: *Kategoria przymiotnika w języku mieszkańców północno-wschodniej i południowo-zachodniej Wielkopolski. Studium leksykalno-słowotwórcze*. Jej koncepcja metodologiczna wynika z pojmowania charakteru mowy, którą posługują się współcześni mieszkańcy wsi. Autor zgadza się w tej sprawie z niektórymi dialektologami, m.in. z J. Sierociukiem, że mowa ta utraciła obecnie swój dawny charakter systemu dyferencyjnego. Wynika stąd praktyczny wniosek, że nie ma uzasadnienia ograniczanie podstawy materiałowej pracy do elementów dyferencyjnych. Tym przesłaniem kierował się Autor zarówno w studium słowotwórczym, jak też w omawianych wcześniej słownikach z powiatu kolskiego. Opowiada się zatem za ujęciem synchronicznym statycznym, a nie procesualnym. To z kolei pozwala mu łączyć opis słowotwórczy z opisem leksykalnym. Nie jest to wszakże tradycyjne, strukturalistyczne ujmowanie i prezentowanie faktów językowych, ale ujęcie poszerzone o naukowe doświadczenia socjolingwistyczne. Fakty językowe w omawianym studium rozpatrywane są w kontekście geograficznym i w kontekście socjalnym. W sumie Autor przedstawił pracę o przymiotnikach w oświetleniu socjolingwistycznym, opartą na bardzo obszernej bazie materiałowej.

- **nurt slawistyczny**, pośrednio związany z Jego studiami slawistycznymi. W kilku artykułach włączył się w dyskusję nad budzącym wśród młodych językoznawców problemem tworzenia lokalnych literackich języków regionalnych. Są to m.in. prace: *Miejsce literackiej morawszczyzny w rzeczywistości językowej Moraw* (2013), *Morawski język literacki – lokalna odmiana czeskiego czy język internetowy* (2017), *Gwary słowiańskie w nowym środowisku komunikacyjnym – Internet* (2018).

Dr B. Osowski jest bardzo aktywnym uczestnikiem życia naukowego. Dotychczas brał udział w 40 krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, z reguły jako

referent. Pokłosiem tej aktywności są publikacje w krajowych i zagranicznych wydawnictwach.

Udział w projektach badawczych:

- w latach 2017-2018 był wykonawcą modułu *Język w regionie* w ramach *Cool-Tour. Młodzi badacze regionu 2.0*. Był to konkurs *Ścieżki Kopernika*, ogłoszony przez MNiSW.

- od roku 2018 jest kierownikiem projektu *Regionalne słowniki tematyczne języka mieszkańców Wielkopolski – powiaty gnieźnieński i koniński*. Jest to projekt NPRH MNiSW.

Pan dr B. Osowski jest członkiem 3 organizacji naukowych:

- Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów,
- Komisji Bibliografii Lingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów,
- Komisji Dialektologicznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów.

4. Ocena dorobku w zakresie dydaktyki, organizacji i popularyzacji nauki

W omawianym tu zakresie dr B. Osowski ma znaczący dorobek. Prowadził to tej pory nie tylko standardowe zajęcia z uniwersyteckich przedmiotów językoznawczych, m.in. gramatyki opisowej języka polskiego, leksykologii, dialektologii, lektoratu języka czeskiego, ale też opracowywał i prowadził samodzielnie lub wspólnie z innymi językoznawcami różnorodne zajęcia fakultatywne, m.in.: *Gwary w szkole. Językowo-kulturowe aspekty pogranicza, Historyczne konteksty gwar wielkopolskich*.

Na podkreślenie zasługuje Jego udział w badaniach gwaroznawczych, prowadzonych z uczniami szkół średnich na terenie Wielkopolski. W ramach działalności członków Pracowni Dialektologicznej bierze udział nie tylko w gromadzeniu materiału językowego w środowiskach wiejskich, ale też w przekazywaniu wiedzy uczniom i w popularyzowaniu nauki. To działalność nie do przecenienia.

Pan dr B. Osowski może się wykazać również innymi działaniami popularyzatorskimi. Jest przede wszystkim pośrednikiem-koordynatorem między Instytutem Filologii Polskiej UAM a klasami patronackimi. Wygłasza przy tej okazji wykłady, prowadzi konwersatoria, bądź też przygotowuje do wykładów samych uczniów. Działalność tę prowadzi już od roku 2013/2014. Propaguje też wiedzę językoznawczą, prowadząc fanpage Dialektologia UAM.

W ramach działalności dydaktycznej i opieką nad młodą kadrą mieści się jego promotorstwo pomocnicze w otwartym przewodzie doktorskim. Wypromował do tej pory 14 licencjatów.

Konkluzja

Dr Błażej Osowski jest badaczem dojrzałym metodologicznie, prowadzącym badania o zróżnicowanej problematyce. Dotychczasowy dorobek naukowy świadczy o Jego umiejętnościach przeprowadzania studiów analitycznych, jak też do formułowania wyważonych uogólnień. W moim przekonaniu jest bardzo dobrze przygotowanym do pełnienia funkcji samodzielnego pracownika naukowego.

Jako recenzent – członek Komisji Habilitacyjnej powołanej przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów w postępowaniu habilitacyjnym dra Błażeja Osowskiego, **stwierdzam, że dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny dra Błażeja Osowskiego w mojej ocenie spełnia całkowicie kryteria ustawowe w postępowaniu habilitacyjnym**, tj. odznacza się osiągnięciami naukowymi, które stanowią znaczny wkład w rozwój uprawianej dyscypliny. Wykazuje się też znaczącą aktywnością naukową, dydaktyczną i organizacyjną w sferze nauki. **Popieram wniosek o nadanie drowi Błażejowi Osowskiemu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa.**

